

Vančura, M. & Winkler, P. (Eds.). (2016). *Transpersonální myšlení v psychologii a psychoterapii: Výbor textů.*

**Praha: Triton, 270 s.
ISBN: 978-80-7553-034-9**

Matej Paulík, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: 341859@mail.muni.cz

Transpersonálne prístupy v psychológii a psychoterapii majú v českých zemiach dlhoročnú tradíciu. K jej ďalšiemu rozvoju prispieva i recenzovaný zborník. Impulzom pre zrod knihy bolo poskytnutie ucelenej vedomostnej základne študentom kurzu „Úvod do transpersonálneho myšlení v psychológii“. Ten je pre študentov psychológie na FF UK pravidelne usporiadaný psychoterapeutickou organizáciou Diabasis. Cieľom zborníku je rekapitulácia poznatkov a skúseností špecificky českého transpersonálneho prístupu v psychoterapii, ako i predstavenie všeobecných teoretických východísk tohoto prístupu. Editormi zborníku sú Michael Vančura, zakladateľ a psychoterapeut Diabasis, a Petr Winkler, súčasný riaditeľ Národného ústavu duševného zdravia. Autormi textov zborníku sú českí a americkí odborníci a odborníčky na problematiku duševného zdravia z oborov psychiatrie, psychológie a psychoterapie. Ich spoločným záujmom je transpersonálny rámec myslenia v psychológii a psychoterapii.

Knihu otvára esej „Psychoterapie jako spirituální praxe“. Jadro knihy tvoria teoreticky orientovaná časť „Transpersonální psychologie“ a na prax zameraná časť „Transpersonální psychoterapie“. Zborník uzatvára spomienka na amerického psychiatra Johna Weira Perryho, po ktorého experimentálnej klinike je český projekt Diabasis pomenovaný.

Úvodná esej „Psychoterapie jako spirituální praxe“ (s. 14–23) je zamyslením psychoanalytika Jana Šinkla nad vzťahom tradičnej náboženskej duchovnej cesty a modernej psychoterapie. Styčné plochy nachádza v špecifickej starostlivosti o niektoré aspekty ľudského života. Podobnosti vidí v kultivácii správne motivovaného činu, v záujme o sny, či o slovo a jeho moc premieňať. Psychoterapiu tak možno chápať ako spirituálne úsilie nenáboženského sveta.

Úvodné kapitoly teoretickej časti knihy „Definice, vznik a vývoj transpersonální psychologie“ (s. 26–45) a „Teoretická východiska transpersonální psychologie“ (s. 46–65) sa obsahovo značne prekrývajú. Autorom prvej kapitoly je Petr Winkler. Autorom druhej kapitoly je David Lukoff. Vzhľadom na vývoj psychologického myslenia v 20. storočí obaja píšú o transpersonálnej psychológii ako o „štvrtjej sile v psychológii“. Transpersonálna psychológia podľa nich rozširuje – oproti svojim predchodcom, psychológii behavioristickej, psychológii humanistickej a psychoanalýze – pole svojho záujmu o stavy vedomia popisované ako mystické, vrcholné, holotropné, či spirituálne.

Významnou inšpiráciou pre vznik transpersonálnej psychológie boli experimenty s psychedelickými látkami. O nich pojednáva v kapitole „Psychedelické látky v psychológii a psychiatrii“ (s. 66–78) Petr Winkler. Okrem základného oboznámenia s tradíciou medicínskych a psychologických autoexperimentov s psychoaktívnymi zlúčeninami kapitola poskytuje typológiu ich možného využitia v psychoterapeutickej praxi. Sme tak oboznámení s psychomimetickým, psycholitickým, psychedelickým a entheogenetickým prístupom.

V záverečnej kapitole teoreticky orientovanej časti knihy s názvom „Porozumění psychospirituálním krízám a jejich léčba“ (s. 79–121) predstavujú Christina a Stanislav Grof koncept psychospirituálnej krízy. Chápu ju ako obdobie duchovného otvorenia s priebehom pripomínajúcim psychotické epizódy. Ak sa nezamena za duševnú patológiu a správne sa pochopia, môžu viesť k významnému psychosomatickému liečeniu. Po tomto úvode nasleduje prehľad jej typických spúšťacích mechanizmov a diagnostické pomôcky k jej možnému odlíšeniu od skutočne patologických psychotických epizód. Veľkú časť kapitoly tvorí typológia rozličných foriem takejto krízy.

Časť knihy zameranú na psychoterapeutickú prax v transpersonálnom rámci otvára Michael Vančura s príspevkom „Psychospirituální krize a holotropní dýchání v psychoterapeutické praxi“ (s. 124–180). V snahe poskytnúť jasný obraz podmienok a možností therapeutickej pomoci v transpersonálnom rámci sú na úvod vysvetlené teoretické predpoklady. Pre ľudské vedomie je podľa autora kapitoly charakteristická schopnosť prekročiť osobné hranice a uvedomiť si spoluúčasť na širšom poli vedomia. S touto možnosťou súvisí ľudská túžba po celistvosti. Kombinácia neobvyklosti a nečakanosti však niektoré zážitky činí ťažko prijateľnými. Neschopnosť vyrovnat sa s mierou prekvapenia spôsobeného prekročením individuálneho vedomia môže viesť práve k javu označovanému ako psychospirituálna kríza. Po teoretickom úvode nasledujú ukážky z psychoterapeutickej praxe. V rozmanitých kazuistikách sa autor kapitoly snaží poukázať na typické prejavy psychospirituálnej krízy. Prerozprávanie jednotlivých prípadov je z tohto dôvodu sprevádzané vysvetľujúcimi komentármi. Autor v nich ukazuje súvislosti medzi históriou klienta, spúšťačmi krízy, symptómami krízy a možnosťami psychoterapeutickej práce. Popisované neobvyklé symptómy spája so všeobecnejšími kategóriami typických prejavov psychospirituálnej krízy.

S nešvedným životným príbehom sa stretne v kapitole „Závislost jako jedna z podob psychospirituální krize“ (s. 181–202). Biografické rozprávanie klientky Aleny dopĺňa komentárom autor kapitoly Stanislav Kudrle. Opisom neobvyklých zážitkov plných náboženskej tematiky a procesu liečby závislosti na alkohole Alena približuje niektoré aspekty náročného životného obdobia. Postupne sledujeme proces jej liečby sprevádzaný zmenou životných náhľadov. V závere Stanislav Kudrle píše, že v priebehu liečby závislosti sa často objavujú jemné témy spirituality, pocity vďačnosti a spásy. Klienti rozprávajú, že takéto obohatenie by bez krízy a jej prekonania nedosiahli.

O spirituálnych zážitkoch a krízach u detí pojednáva kapitola „Psychospirituální krize a její projevy v dětství a dospívání“ (s. 203–236). Špecifickú situáciu detí vo vzťahu k spiritualite uvádzajú Lucia Lerchová a Jana Herbst predstavením transpersonálne orientovaných koncepcií vývoja vedomia. Ďalej sa dozvedáme

o typických prejavoch spirituality dieťaťa v danom vývojom štádiu, či o formách, ktoré môže psychospirituálna kríza u detí nadobudnúť.

„Duchovní bypass“ (s. 237–247) je názov poslednej kapitoly druhej časti knihy. Tomáš Zuda v nej rozoberá situácie nezdravého praktikovania spirituality za účelom vyhnutia sa rozličným nevyriešeným osobným problémom a emóciám. Téma tejto kapitoly je dobrým príkladom prieniku rozličných symbolických svetov, v rámci ktorých sa transpersonálna psychológia pohybuje, či s ktorými je v pomyselnom dialógu. Koncept „psychospirituálneho bypassu“ sa snaží upozorňovať na možné formy zneužitia či dezinterpretácie praktík a myšlienkových systémov tzv. modernej detradicionalizovanej spirituality. Zuda však zároveň píše, že s istým zveličením povedané, je „spirituálny bypass“ takmer zákonitou fázou vývoja duchovne hľadajúcich. „Spiritualný bypass“ tak svoje miesto nachádza nielen v psychoterapeutickej praxi, ale i ako takmer zákonitá súčasť duchovného vývoja.

V poslednej kapitole „Miesto záväru: Vzpomínka na Johna Perryho, zakladateľa Diabasis“ (s. 248–262) Andrea Scheansová píše o živote a práci amerického psychiatra a jungiánskeho psychoterapeuta Johna Weira Perryho. Nebol len priekopníkom konceptu psychospirituálnej krízy, ale i zakladateľom experimentálneho projektu Diabasis v USA v 70. rokoch. Jeho cieľom bolo poskytovať mladým ľuďom, prechádzajúcim prvou akútnou psychotickou epizódou domáce bezpečné prostredie. Ľudia tu mohli bez použitia medikácie, elektrokonvulzívnej terapie a zamknutých dverí prežívať svoje neobvyklé zážitky. Významnou súčasťou tohoto projektu bol špeciálne školený personál, ktorý sa mal vyznačovať vysokou mierou empatie, stability a duševnou hĺbkou.

Zborník, primárne slúžiaci študentom psychológie ako ucelená vedomostná základňa o transpersonálnej psychológii a psychoterapii, nájde publikum i v radoch laickej verejnosti so záujmom o psychológiu a spiritualitu. S religionistikou ako vedou o náboženstve zdieľa zborník spoločný záujem o spiritualitu a ľudské jednanie obecne. Nábožensko-vedný metodologický agnosticizmus a chápanie náboženstva ako ľudského a sociálneho výtvoru činí transpersonálnu psychológiu do istej miery skôr predmetom religionistického bádania, než vedným oborom poskytujúcim konceptuálnu výbavu pre výskum spirituality. Nemusíme však používať koncepty ako „kolektívne nevedomie“, či „transpersonálne oblasti bytia“ ako príčiny vysvetľujúce ľudské jednanie, aby sme zborník *Transpersonální myšlení v psychológii a psychoterapii* vnímali ako podnetný. Kazuistiky z psychoterapeutickej praxe popísané v recenzovanej knihe ukazujú, že uplatnenie transpersonálneho rámca myslenia prináša ľuďom trpiacim neobvyklými symptómami úľavu. Chápajúc religionistiku ako vedu sociologickú a kultúrno-antropologickú, môže jej výskumný záujem smerovať k zložitým medziludským interakciám, ich inštitucionálnemu ukotveniu, a z neho vychádzajúcich praktík a symbolických svetov. Z tejto pozície sa môžeme napríklad pýtať, akú úlohu má pre trpiacich ľudí predefinovanie neobvyklej skúsenosti z duševnej patológie na prejav ozdravného psychologického procesu. Rovnako môžeme skúmať úlohu rozličných sociálnych a inštitucionálnych sietí pri formovaní podoby neobvyklých skúseností a stratégií ich zvládania. Koncepty ako psychospirituálna kríza, či schizofrénia, existujú ako súčasť mnohovrstevných interakcií a usporiadaní medzi ľuďmi, inštitúciami, praktikami a symbolickými svetmi. Pohyb od mentálnej patológie k duchovnej kríze tak neprináša len zmenu intelektuálneho pochopenia. Ľudského

---

života sa dotýka na viacerých úrovniach. V rôznych odtieňoch vstupujú do hry témy ako moc, bezmoc, osamelosť, prijatie okolím, či sebestačnosť a odkázanosť na pomoc. Zborník *Transpersonální myšlení v psychologii a psychoterapii* na túto problematiku podrobne poukazuje na úrovni teoretickej i na úrovni poskytovaných príkladov. Recenzovanú knihu tak nemusíme vnímať len ako exkurz do histórie a teórie určitého, o spiritualitu sa zaujímajúceho psychologického hnutia, ale i ako inšpiráciu pre nasmerovanie bádateľskej pozornosti k určitým témam a problémom, významným pre ľudí vyrovnávajúcich sa s duševnou krízou, obsahujúcou náboženskú či spirituálnu tematiku.